

OBCHODNÍ A OBYTNÝ DŮM CYRILA BARTONĚ-DOBENÍNA

Text: Mgr. Martin Tesař

Busta Cyrila Bartoně-Dobenína
od Otakara Španěla

Cyrl Bartoně-Dobenín měl, vzhledem k náročným pracovním povinnostem, stálé sídlo v Náchodě. Poté, co se provdaly jeho dcery a syn s rodinou přesídlil do nově postavené vily – Petrova dvora, zůstal v domě U Tří kaprů sám. Příbuzní a bratr Josef mu proto radili, aby si vybudoval pohodlné reprezentativní sídlo, dostatečně adekvátní jeho společenskému postavení. Ačkoliv nebyl zprvu myšlenka příliš nakloněn, touha manifestovat setrvalé podnikatelské úspěchy rodiny ho nakonec přivedla k rozhodnutí rezidenci postavit.

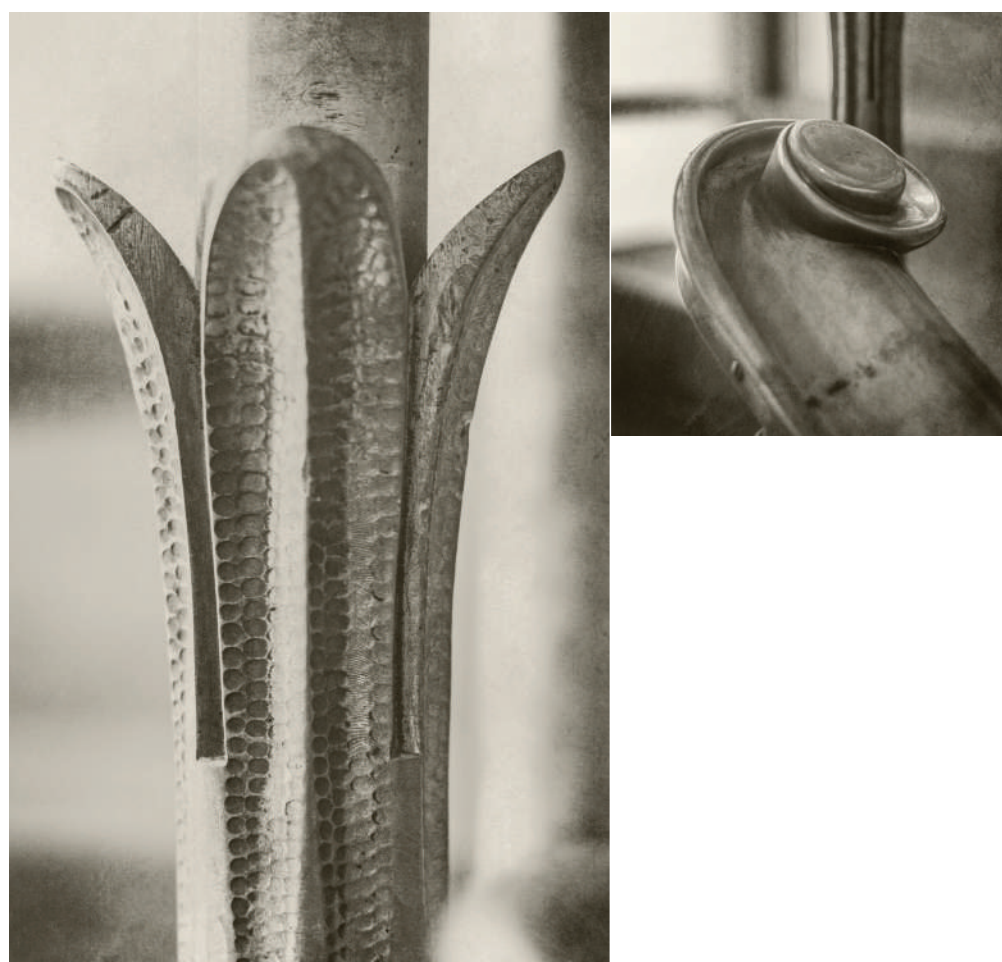
Zamýšlený stavební program obsahoval kromě reprezentativního bytu také několik luxusních nájemních jednotek a první náchodskou prodejnu automobilů (autosalon). V nové budově měla původně nalézt své místo i městská spořitelna, která se dosud tísnila v nevyhovujících prostorách radnice. Jak je patrné z uvedené koncepce, snaha o důstojné reprezentování rodiny tedy nebyla zredukována na oslnivou pompéznost novodobého městského paláce, nýbrž se od samého počátku snažila myslet pragmaticky a hodlala poskytnout i další, značně nadstandardní servis místním občanům.

Šlechtický znak Bartoňů
z Dobenína

Po krátkém rozmýšlení byly 17. února 1927 zakoupeny od Mautnerových textilních závodů za 250 000 korun stavební parcely se dvěma historickými domy na hlavní obchodní třídě Kamenici. Vybrané staveníště disponovalo pouze dvěma uličními frontami, což vyžadovalo jak mimořádné řešení průčelní kulisy budoucího objektu, tak zvýšenou péči při výběru architekta.

Dům fascinuje mnoha
jemnými detaily / zábradlí
od Franty Anýže

Od padesátých
let 20. století
v objektu sídlí
Městská knihovna
Náchod

K vypracování stavebních plánů Bartoňové přizvali architekta Pavla Janáka, Otakara Novotného a Otakara Nypla, s nimiž měli dobrou zkušenost z předchozí mnohaleté spolupráce. Pod vlivem kvalitních realizací vily Ladislava Bartoně v České Skalici a paláce průmyslníka Rudolfa Steinského-Sehnoutky v Hradci Králové se Cyril Bartoně rozhodl pro návrh Otakara Novotného. S odstupem času však svého rozhodnutí litoval a posteskl si: „Po zkušenosti jsem seznal, že jsem měl volit projekt Janákův nebo Nyplův.“

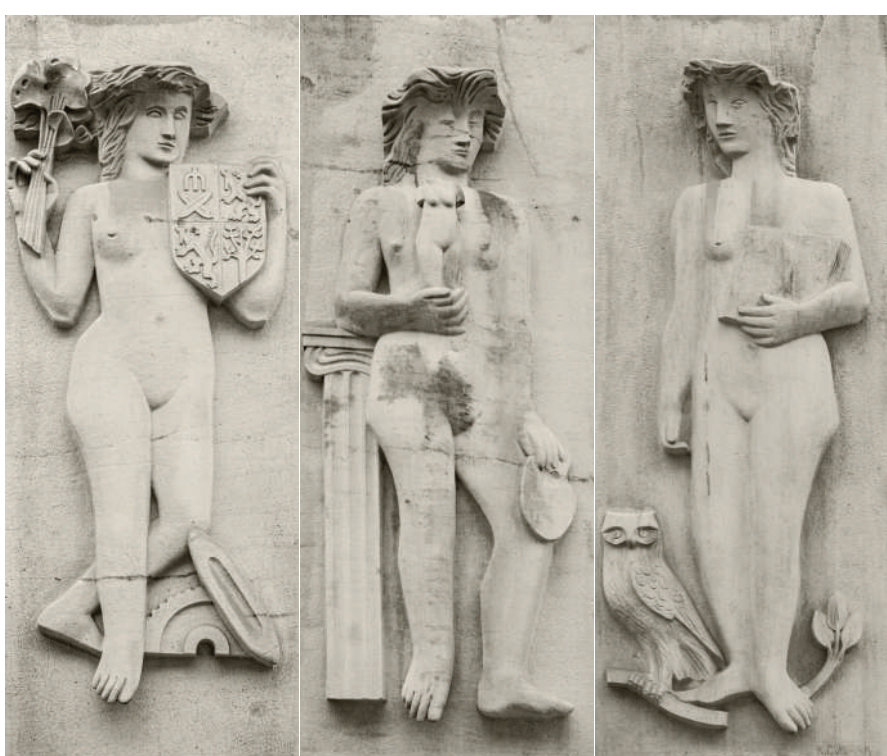
Stavební práce probíhaly v letech 1929 až 1931 pod vedením stavitele Jaroslava Hakaufa na pozadí světové hospodářské krize, což se odrazilo zejména na konečné ceně objektu. Celý dům se zařízením stál přibližně tři miliony korun.

Poklad architekta Otakara Novotného – dům symbolizuje setkání funkcionalismu a dekorativního umění

Nástrovní freska od Františka Kysely

Přestože zadání úkolu již neodpovídalo Novotného názorovému zaměření, dokázal citlivě zohlednit vkus stavebníka a vytvořil vzhlednou architekturu, v níž se snoubil dekorativní národní styl s progresivními prvky internacionálně orientovaného funkcionalismu. V architektuře domu se v řadě prvků objevil náběh k tradičním skladebným principům. Z nich vycházel zejména vysoký řád lizén v průčelí a portál vstupu do přepychového apartmá a ve vlastním interiéru pak stropy připomínající princip staršího pojetí výzdoby nástrovními freskami a štukolustry. K modernímu architektonickému myšlení avantgard odkazovalo propojení jednotlivých místností a jejich funkční uspořádání. Ideové východisko svého návrhu přitom Novotný našel v Gesamtkunstwerku, komplexním uměleckém díle sjednocujícím různé obory umění a řemesla v jedinečný harmonický celek. K výzdobě domu proto přizval kolegy ze Spolku výtvarných umělců Mánes – malíře Františka Kyselu, sochaře Karla Dvořáka a Otakara Španiela. Jejich spoluprací vzniklo dílo mimořádné kvality, jež nebylo jen moderním městským palácem, ale představovalo účinný nástroj pro manifestaci národního cítění a sebevědomí majitelů domu.

Symetricky komponovanou uliční frontu s pískovcovým obkladem průčelí charakterizoval vysoký řád pěti předsazených lizén zakončených rámem, které byly v úrovni parteru osazeny alegorickými figurálními sochami od Karla Dvořáka. Civilistní sochařská výzdoba s důmyslně propracovaným ideovým konceptem představovala průmysl, obchod, umění a právo coby základní stavební kameny demokratické společnosti a nově vzniklého státu.

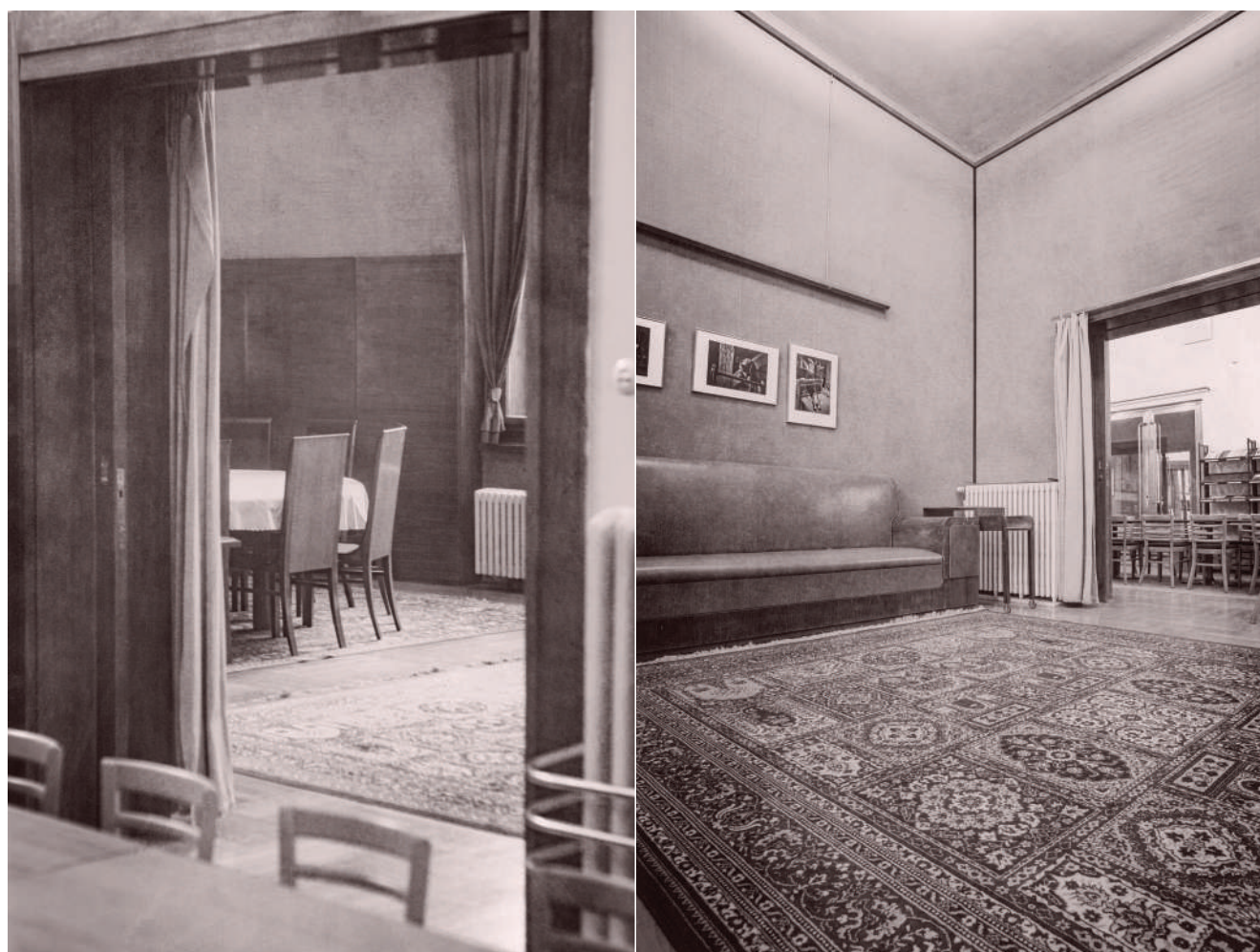
Ve třetím podlaží se z tělesa budovy vymaňuje překvapivý prvek – výrazně předsazený hranolový arkýř pokrytý měděným plechem. Jeho prosklené stěny dávaly tušit náročnou uměleckou výzdobu vnitřních prostorů. Novotný vstupoval novostavbou rezidence do historického kontextu, kde výškovou hladinu zástavby definovaly nízké dvoupodlažní domy. Přesto se nebál uplatnit výzývavé ztvárnění hlavního průčelí, jež na sebe svojí mohutností, výškou a částečně i šířkou strhávalo pozornost a odkazovalo k mimořádnému společenskému významu objektu a statutu majitele domu.

Hmotová mohutnost ostře kontrastující s povahou okolní zástavby měla odeznít po dostavbě navazujících budov, k níž však nedošlo. Na rozdíl od hlavní, dekorativně pojednané fasády byla zadní část budovy provedena skromněji, v duchu funkcionalismu a její okenní otvory prozrazovaly funkční využití interiéru. Pohledová dominantu s estetickým akcentem nechyběla ani zde. Tou bylo schodišťové okno přes všechna podlaží s jemným detailem vzorovaného skla.

Novotného architektura byla ve všech ohledech střízlivá, přitom proporčně brilantně rozvržená a výsostně dokonalá.

Společenská hala

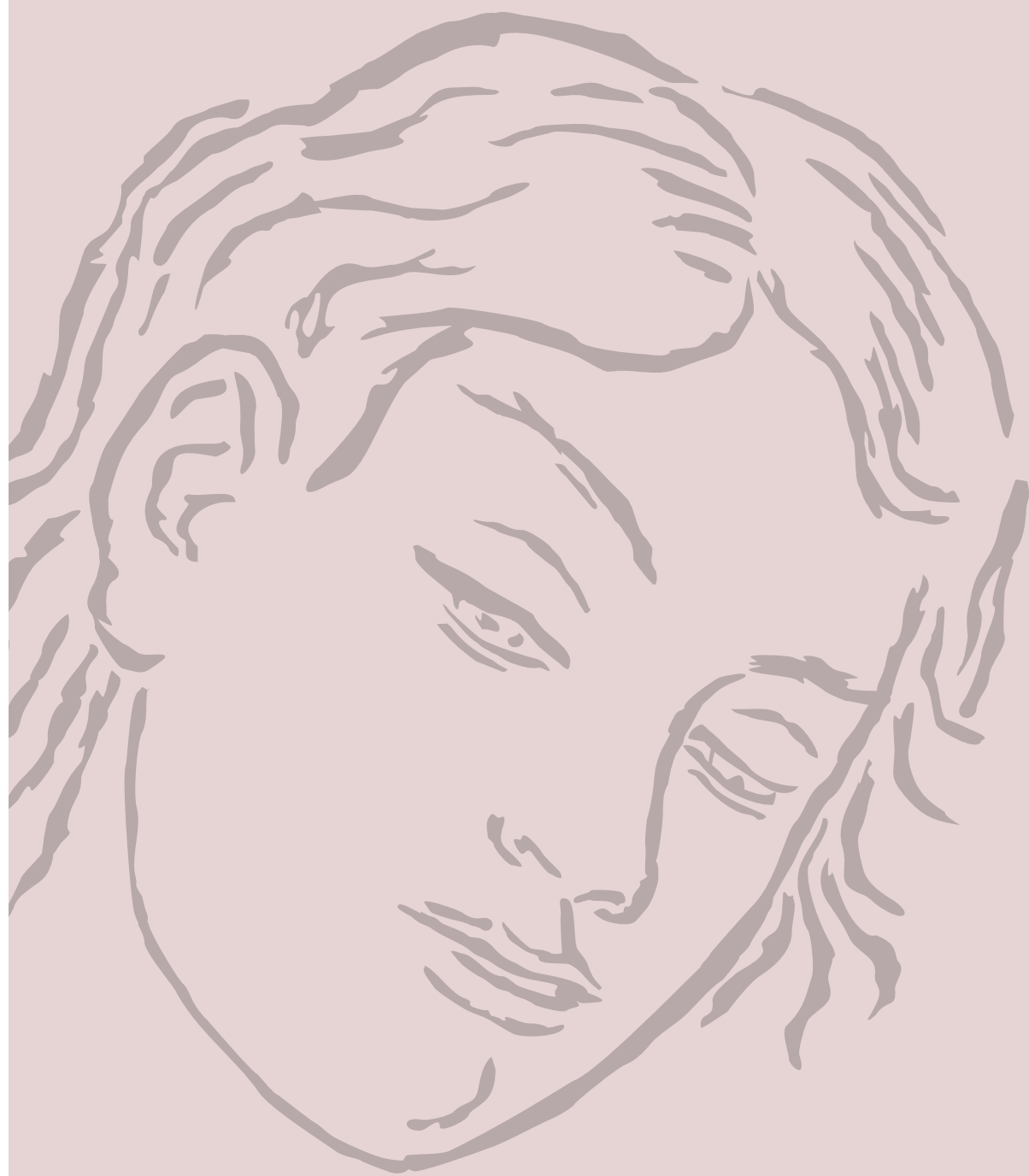
Pohled ze společenské haly do jídelny

Jídelna

Bartošové našli v honosném objektu novodobého městského šlechtického paláce vskutku příkladného reprezentanta. A to jak svou formou, tak obsahem. Architektu Novotnému se podařilo navrhnout pro zadaný stavební program citlivé řešení, které odpovídalo vkusu stavebníka, ale přesto dokázalo zohlednit principy moderního architektonického myšlení – zejména funkcionalismu. Celkové vyznění stavby působilo dostatečně vzcně a reprezentativně, aniž však hýřilo zbytečným luxusem. Vedle architektonického pojetí se však budova vymykala především svou velkoryse koncipovanou umělecko-řemeslnou výzdobou ve stylu národního dekorativismu od Kysely, Dvořáka, Španiela a dalších designerů. Novostavbou obchodního a obytného domu v Náchodě tak vyvrcholilo vědomé konstruování identity Bartošů, kteří se programově hlásili k idejím Československé republiky a okázale demonstrovali své nacionální smýšlení.

Stropní svítidla společenské haly z dílny Franty Anýže

Motiv z okna akýře od Františka Kysely

Jídelna

Honosný byt Cyrila Bartoně-Dobenína tvořila soustava velkoryse koncipovaných reprezentativních místností doplněná o nezbytné zázemí a pokoje pro služebnictvo a hosty. Za vstupem, zdůrazněným širokým klasicizujícím portálem z mramoru s plasticky provedenými iniciály „CBD“, které odkazovaly na uživatele bytu, následovala centrální společenská hala s bazilikálním osvětlením a kazetovým stropem, odkud byla přístupná jídelna a pánský pokoj, rovněž označovaný jako pracovna. Velkou jídelnu zakončeno obloukovou stěnou s tmavým obkladem vzácného dřeva propojoval s pracovnou také předsazený prosklený arkýř, odkud se nabízela vizuální kontrola nad nejušnější obchodní ulicí ve městě. Na pánský pokoj navazovala ložnice s vestavěnými šatními skříněmi a přilehlou koupelnou. Jedinečnost interiérů dotvářela vkusná umělecká díla Františka Kysely.

Jídelna

Do obytné části domu směřoval vstup situovaný v levé části parteru. Okázalý vestibul s vícebarevným mramorovým obkladem měl charakter průjezdu spojujícího ulici se dvorem a přilehlou zahradou. Výjimečný moment zde tvořil především prosklený hranol, který velkolepě pojatý prostor vylehčoval a opticky zkracoval, a který přitom rafinovaně odkrýval pohled do vstupní haly se schodištěm a výtahem. Nad vstupními dveřmi do haly byla umístěna bronzová pamětní deska od Otakara Španiela s vysokými profily stavebníků domu a nápisem: „L. P. 1931 zbudovali Cyril a Josef rytíř Bartoň z Dobenína“. Zbývající část přízemí zabíraly obchodní prostory s vloženým mezipatrem a ochozem a byt správce. Do horních podlaží, přístupných po elegantním mramorovém schodišti s mosazným dekorativním zábradlím se sloupky tvaru rostlinných výhonků z dílny Franty Anýže, vsadil architekt dvě nadstandardní nájemní jednotky a prostorné apartmá majitele domu charakterizované bohatou uměleckou výzdobou ve stylu národního dekorativismu. V nejvyšším patře (podkroví) se nacházela půda a prádelna se sušárnou, v suterénu pak technické vybavení objektu a skladiště prodejny.

Pánský pokoj

Vstup do ložnice

V ložnici se nacházelo stropní sgrafito s figurální alegorií na téma Den jasný a Noc tichá, v pánském pokoji pak barevné štukolustro se stylizovaným šlechtickým znakem Bartoňů z Dobenína a v jídelně štukolustro s motivem personifikovaných živlů – vody, vzduchu, ohně a země. Okna arkýře pokrývaly leptané alegorické figurální kompozice s obecnou tematikou ze života a práce. Kyselovým dílem byly rovněž návrhy všech textilních tapet a závěsů uplatněných v reprezentativních prostorách bytu. Stylově jednotný interiér doplňoval mobiliář, jehož formy čerpaly z tvarosloví měšťanského empíru, a osvětlovací tělesa pocházející z dílny Franty Anýže.

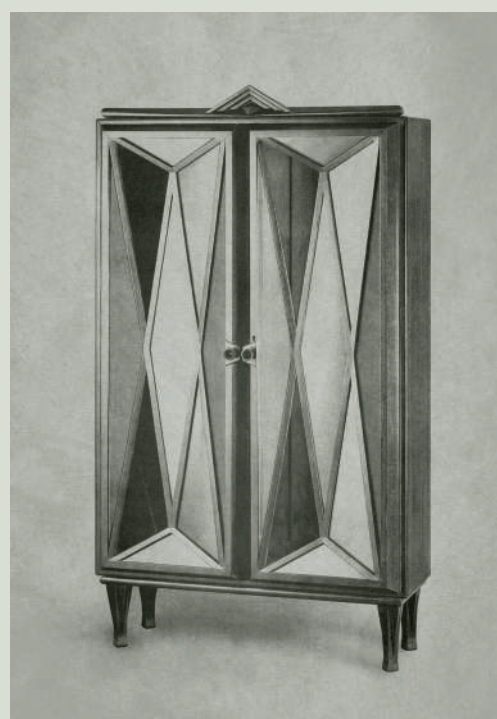
ARCHITEKT OTAKAR NOVOTNÝ

(11. ledna 1880 Benešov – 4. dubna 1959 Praha)

Otakar Novotný byl český architekt, designér a profesor na Vysoké škole uměleckoprůmyslové. Narodil se v Benešově v roce 1880 jako jedno ze čtyř dětí v rodině notáře. Studoval na české reálce v Praze a poté na stavitelském oddělení Státní vyšší průmyslové školy v Praze. V posledním ročníku o prázdninách pracoval v ateliéru Josefa Schulze při stavbě budovy uměleckoprůmyslového musea. Poté studoval na Umělecko-průmyslové škole v Praze u profesora Jana Kotěry. Následujícího roku byl hlavním architektem v Kotěrově ateliéru. V roce 1904 si otevřel vlastní architektonický ateliér. V roce 1923 nastoupil jako suplující profesor na Akademii výtvarných umění v Praze na místo zemřelého Jana Kotěry. V roce 1929 byl jmenován řádným profesorem architektury na Státní uměleckoprůmyslové škole v Praze. V letech 1935–1937 byl rovněž rektorem školy. Zemřel v Praze v roce 1959 a je pohřben na Vinohradském hřbitově.

Dům Čeňka Zemánka a Sokolovna v Holicích, 1911–1914

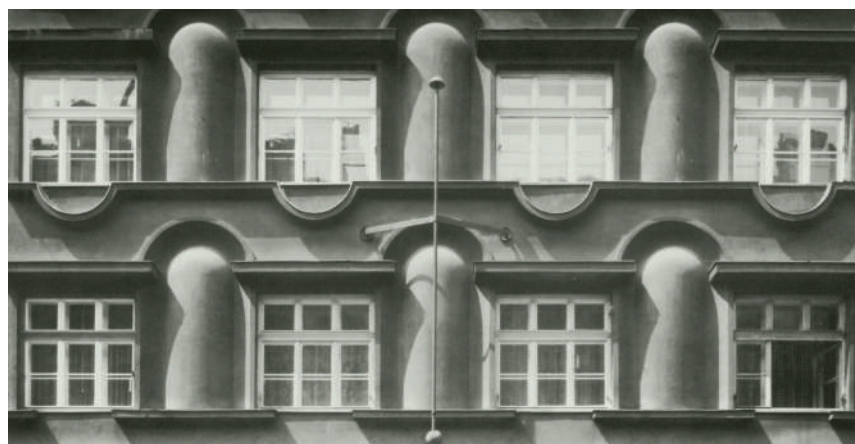

Kubistická knihovna

O. Novotný

Počátky Novotného tvorby jsou neodmyslitelně spjatý s reznou cihlovou architekturou, jejíž inspiraci lze spatřovat v dobové holandské (H. P. Berlage) a německé (P. Behrens) produkci, obohacené o motivy, či detaily francouzského původu (pro Novotného charakteristické štíhlé vysoké, tzv. francouzské okno). Po období strohé geometrické moderny, jehož vrcholnou stavbu představuje dům nakladatele Jana Štence v Praze, experimentuje umělec s kubistickým tvaroslovím (v architektuře i nábytkové produkci). Záhy se ale vrací k oblíbenému reznému zdivu, které společně s těžkými kamennými průčelími charakterizuje Novotného ušlechtilý moderní klasicismus 20. let. V průběhu následujícího desetiletí autor dospívá k puristickému a funkcionalistickému pojetí architektury.

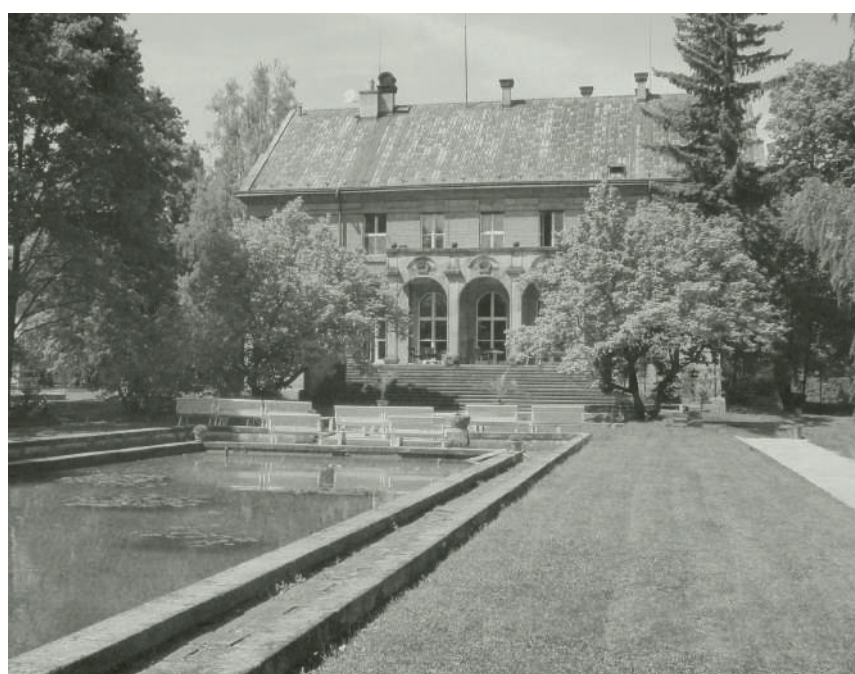
Učitelský družstevní obytný dům, Praha – Letná, 1923

Obecní dům, Černožice nad Labem, 1927

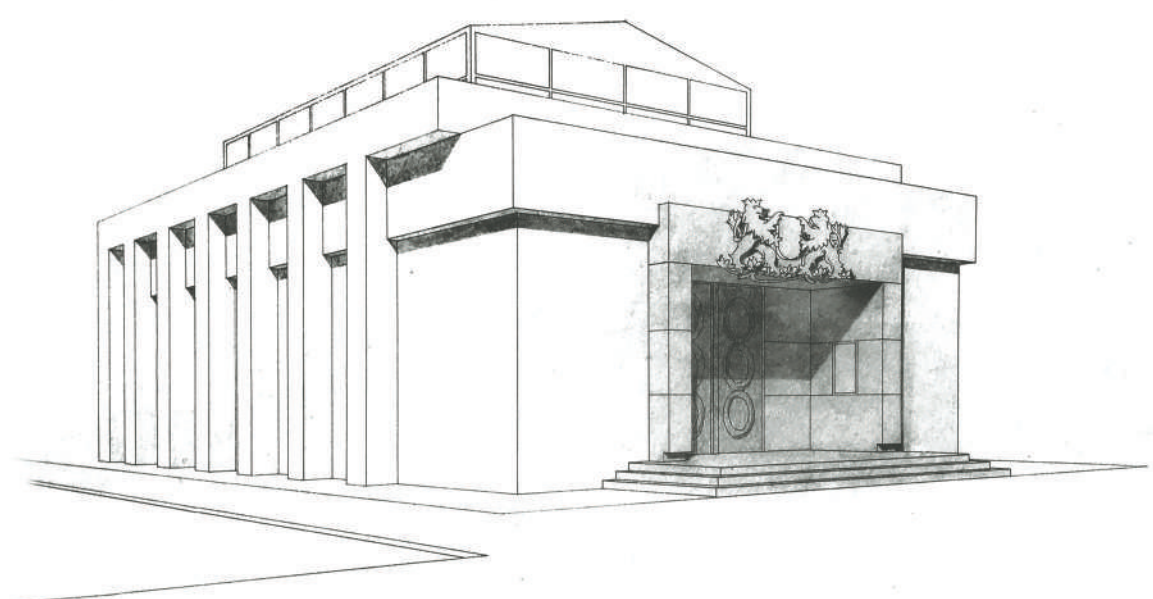
S.V.U. Mánes, Praha – Nové Město, 1927–1930

Vila Čerych, Česká Skalice, 1924–1925

Steinského palác, Hradec Králové, 1926–1927

Československý státní pavilon pro Bienale, Benátky, 1924–1925